

2014: recordjaar voor de Oehoe in Nederland en enkele West-Duitse gebieden

Gejo Wassink & Walter Hingmann

Inleiding

Sinds 2002 wordt er in ons land en in enkele gebieden vlak over de grens in Duitsland serieus gekeken naar het voorkomen van de Oehoe. Destijds zaten er in Zuid-Limburg enkele paartjes en werd in de Achterhoek een nest met jongen gevonden. De ontdekking van een oehoebroed-geval buiten Limburg deed menig ornithologenhart sneller kloppen; was dit de voorbode voor de komst van de Oehoe in Nederland buiten Limburg?

We zijn nu twaalf jaar verder in de tijd. Hoe is het nu eigenlijk gegaan met deze toppredator en hoe hing de vlag er bij in 2014? In dit artikel gaan we in op de aantalsontwikkeling en broedsucces van de Oehoe in Nederland en aangrenzende Duitse gebieden in de periode 2002-'14.

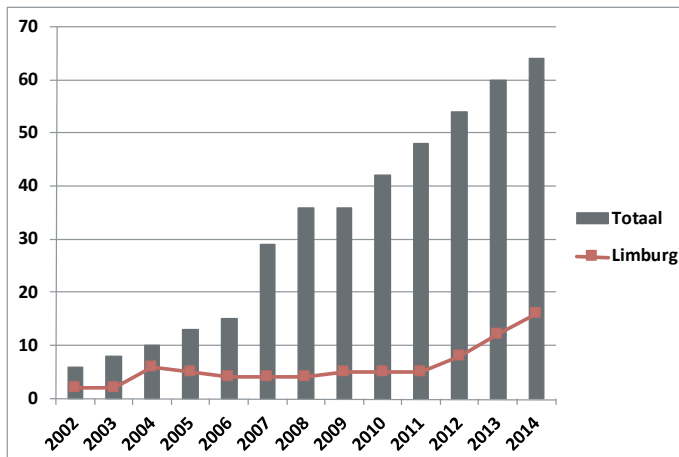
Methode

Na de komst van de Oehoe in Gelderland in 2002, zijn via Google Earth zoveel mogelijk droge zandwinningen, vuilnisbelten en andere verhogingen in het landschap in kaart gebracht. Dit is gedaan binnen oostelijk Nederland, een gebied ten noorden van Osnabrück en het Münsterland/Niederrhein over de grens bij Gelderland. In het Münsterland is samenwerking gezocht met de Duitse oehoe-onderzoekers W. Hingmann en F. Rolf. Globaal ging het om zo'n zestig potentiële oehoegebieden. Daarnaast kwamen extra oehoeterritoria aan het licht via derden. Het gebied ten noorden van Osnabrück is pas vanaf 2007 onderzocht.

Elk object werd jaarlijks enkele keren bezocht in de periode februari-september. In elk gebied werd overdag intensief gespeurd naar prooi-resten die door Oehoes worden achtergelaten. Voornamelijk zandheuveltjes, groe-veranden, boomstobben en andere verhogingen werden grondig geïnspecteerd. Wanneer er verdachte plukresten werden gevonden, werd er ook vanaf een uur voor zonsondergang geluisterd naar eventueel roepende uilen. Daarnaast werd gezocht naar nesten. Het is belangrijk de nadruk te leggen op het feit dat enkel deze opvallende locaties werden onderzocht. Het gaat dus zeker niet om vlak-dekkende onderzoeken. We weten dus ook niet wat zich bijvoorbeeld afspeelt in de grote

In 2014 zijn maar liefst negen nesten gevonden met elk vier jongen.
Foto: Gejo Wassink.

Figuur 1 - Aantalsontwikkeling van de Oehoe in Nederland, Münsterland/Niederrhein en een gebied ten noorden van Osnabrück. Osnabrück werd pas in 2007 bij het onderzoek betrokken. Dit verklaart de sprong in de grafiek.

Duitse bosgebieden tussen de territoria die we momenteel kennen. Toch denken we een goed beeld van de verspreiding te hebben, omdat oehoewaarnemingen via ons netwerk meestal wel binnenkomen. Het moge duidelijk zijn dat de aantallen die wij hebben vastgesteld, minimaal aantallen zijn.

Aantalsontwikkeling

In 2002 werden er in Nederland en de Duitse onderzoeksgebieden zes territoria vastgesteld. In vijf jaar tijd wist deze kleine populatie zich ruimschoots te verdubbelen tot vijftien territoria in 2006. In 2007 werd er een plotselinge aantalsverdubbeling geregistreerd, maar dit werd veroorzaakt doordat toen ook het gebied bij Osnabrück in het onderzoek werd betrokken. In de periode 2007-'14 is er vervolgens

sprake van een gestage toename. In dertien jaar tijd groeide het aantal oehoeterritoria van zes naar 64.

In Limburg – onze provincie met de meeste optimale oehoegebieden – wilde het in de beginjaren niet echt vloten met de toename. Pas in 2012 ging het serieus bergopwaarts met de soort in Limburg. In 2014 werden er maar liefst zestien territoria vastgesteld. Daarnaast nog twee broedgevallen in Noord-Brabant, één in Overijssel en één in Gelderland. Totaal twintig territoria in 2014 binnen Nederland.

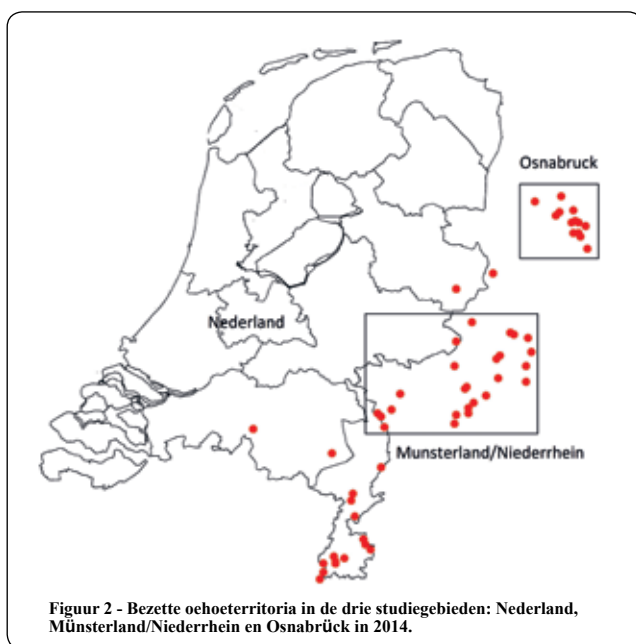
Broedsucces

Gemiddeld over alle jaren waren er 2,4 jongen per geslaagd broedgeval. In 2014 vonden we 2,7 jongen per geslaagd nest. Dit broedsucces werd alleen in 2009 en in 2005

Broedende Oehoe bovenop een zandsilo.
Foto: Gejo Wassink.

overtroffen, met respectievelijk 2,8 en 2,9 jongen per geslaagd nest. In 2014 hadden we maar liefst negen nesten met vier jongen; een absoluut record. Dat er geen nieuw record op gebied van broedsucces sneuvelde hebben we te danken aan slechtere resultaten in het gebied ten noorden van Osnabrück, waar drie nesten met slechts één jong het gemiddelde omhoog haalden. Het afgelopen jaar gaat dus als één van de drie beste jaren de boeken in! Het gemiddelde broedbegin valt jaarlijks rond 7 maart. In 2014 was dat 26 februari. Het oehoepaar in Overijssel begon zelfs al op 29 januari te broeden, een absoluut record.

Figuur 2 - Bezette oehoeteritoria in de drie studiegebieden: Nederland, Münsterland/Niederrhein en Osnabrück in 2014.

Broedplaatsen

In de beginjaren werden Oehoes uitsluitend aangetroffen in steengroeven of droge zandgroeven, behalve het Gelderse paar dat nabij een vuilnisbelt broedde op een roofvogelnest en later op een kunstnest.

Tegenwoordig zijn de meeste optimale gebieden, zoals droge zandgroeven en steengroeven, wel bezet. De uitbreiding vindt nu plaats in hellingbossen, waar gebroed wordt op roofvogelnesten en af en toe ook op de grond tegen de voet van een boom of wortelkluif van omgevallen bomen. Ook verschijnen er nu territoria bij natte zandwinningen. Er wordt dan genesteld op zandsilo's of op roofvogelnesten in aangrenzende bossen. Ook voormalige vuilnisbelten en slakkenbergen in het Ruhrgebied hebben al Oehoes aangetrokken. Vrij recent zijn er in Duitsland ook meerdere broedgevallen bekend geworden op kerkgebouwen.

In ons eigen gebied troffen we in 2012 vijf jonge Oehoes aan in een slechtvalkenkast op een 40 meter hoog gebouw bij een natte zandwinning.

Discussie

Al met al mogen we het jaar 2014 gerust een recordjaar noemen voor de Oehoe in Nederland en de West-Duitse studiegebieden. Ten eerste werd een recordaantal territoria vastgesteld. Natuurlijk was dit de laatste jaren

telkens het geval, maar toch.

Daarnaast werd het vroegste broedbegin vastgesteld sinds het begin van het onderzoek. Gemiddeld begonnen de Oehoes op 26 februari met broeden, zo'n tien dagen eerder dan normaal. Bovendien startte het Overijsselse paar al op 29 januari, een absoluut record. Een derde record dat werd gebroken, betreft het aantal nesten met vier jongen. Daarvan vinden we er normaliter enkele per jaar. In 2014 maar liefst negen. Tot slot, geen record maar wel noemenswaard, behoort het gemiddelde aantal jongen van 2,7 per geslaagd broedsel tot één van de beste uit de onderzoeksperiode.

De zeer zachte winter, gevolgd door een vroeg meteorologisch voorjaar, zal waarschijnlijk de veroorzaker zijn geweest van al dit moois. Eigenlijk was er niet eens sprake van een winter. Veel prooidieren die anders het loodje leggen, hebben daarom misschien overleefd, waardoor een gunstige voedselsituatie kan zijn ontstaan.

Het gemiddelde aantal jongen per geslaagd broedsel van 2,4 over alle jaren en 2,7 in 2014 mag gerust hoog worden genoemd. In Duitse kerngebieden zoals Beieren wordt een dergelijk broedsucces in de meeste deelgebieden bij lange na niet gehaald en ligt het gemiddelde veelal rond de 1,7 jongen per geslaagd nest (2005-'09). Alleen in het deelgebied langs de

Nadat alle steen- en zandgroeves bezet waren zijn ook de hellingbossen in bezit genomen. Hier een broedsel op de grond.

Foto: Gejo Wassink.

rivier de Lech kwam het gemiddelde uit op 2,29 (Lossow 2010).

De dichtheid in Beieren is veel hoger dan in onze onderzoeksgebieden. De gemiddelde afstand tussen de dichtstbijzijnde buurparen is daar 2,7 km. In onze gebieden moeten we meestal 5 à 10 km rijden voordat we bij een volgend territorium zijn. Alleen in het deelgebied ten noorden van Osnabrück vinden we soortgelijke dichtheden als in Beieren en bijvoorbeeld de Eifel.

In de Eifel wordt voor de periode 1978-'98 een aantal van gemiddeld 2,1 jongen per succesvol nest genoemd (Dalbeck & Heg 2006). Ook daar was het broedsucces dus lager dan in onze gebieden. De oorzaak moet mogelijk gezocht worden in het feit dat wij te maken hebben met een populatie in opbouw. Een veel lagere oehoedichtheid biedt de aanwezige uilen meer ruimte en voedsel.

Onze deelpopulatie bij Osnabrück heeft ook een duidelijk lager broedsucces. Dat bevestigt deze hypothese. De oehoedichtheid is daar vergelijkbaar hoog met de Eifel en Beieren. In Finland en grote delen van Duitsland is aangetoond dat het verdwijnen van actieve vuilnisbelten en ook grote kaalslagen in uitgestrekte bosgebieden negatief heeft uitgewerkt op het aantal territoria. Verder wordt de intensieve landbouw met steeds meer verbouw van hogere gewassen als maïs, koolzaad en dergelijke genoemd als negatieve factor betreffende de bereikbaarheid van voedsel. In het algemeen doet de eutrofiëring hier nog een schepje bovenop doordat er hierdoor ook dichtere en hogere gras- en kruidenvegetaties ontstaan die zorgen voor minder voedselaanbod (Lindner 2006).

Omdat onze onderzoeksgebieden relatief meer open en halfopen cultuurlandschap en minder grote bosgebieden kennen, kan ook dat een oorzaak zijn voor een hoger broedsucces in Nederland en aanliggende West-Duitse gebieden.

Omdat de meeste optimale gebieden in West-Duitsland (droge zandgroeves) nu wel bezet lijken en de Oehoes al uitwijken naar minder logische gebieden (natte zandwinning, industrieterreinen, kerkgebouwen), lijkt een verdere toename in Nederland nog steeds aannemelijk.

Vooralsnog was Limburg het 'doelwit' van deze soort. Is nu ook de rest van Nederland aan de beurt?

Dankwoord

In het gebied Münsterland/Niederrhein was behalve Walter Hingmann vooral U. Holt-schneider actief. In Coesfeld was dat F. Rolf. Enkele specifieke territoria werden in de gaten gehouden door R. Behlert, H. ter Wort en F. Bahlo. R. & R. Speelman onderzochten het gebied ten noorden van Osnabrück. In Limburg werden structureel gegevens doorgegeven via P. Voskamp, R. Janssen en S. van Lierop.

■ G. Wassink, Wassink Natuurprojecten, Europaweg 40a, 7137 HN Lievelede, tel. 0544 467034, e-mail: info@bureauwassink.nl. KvK: 60941243

LITERATUUR:

Dalbeck, L. & D. Heg (2006): Reproductive success of a reintroduced population of Eagle Owls *Bubo bubo* in relation to habitat characteristics in the Eifel, Germany. *Ardea* 94(1):3-21.

Lindner, M. (2006): Aktuelles zum Uhu. *Eulen-Rundblick* Nr. 55/56 - August 2006. *Ornithol. Anz.* 49:1-24.

Lossow, G. (2010): Der Uhu *Bubo bubo* am mittleren Lech 2003-2009. Entdeckung der erfolgreichsten bayerischen Uhu-Population.